

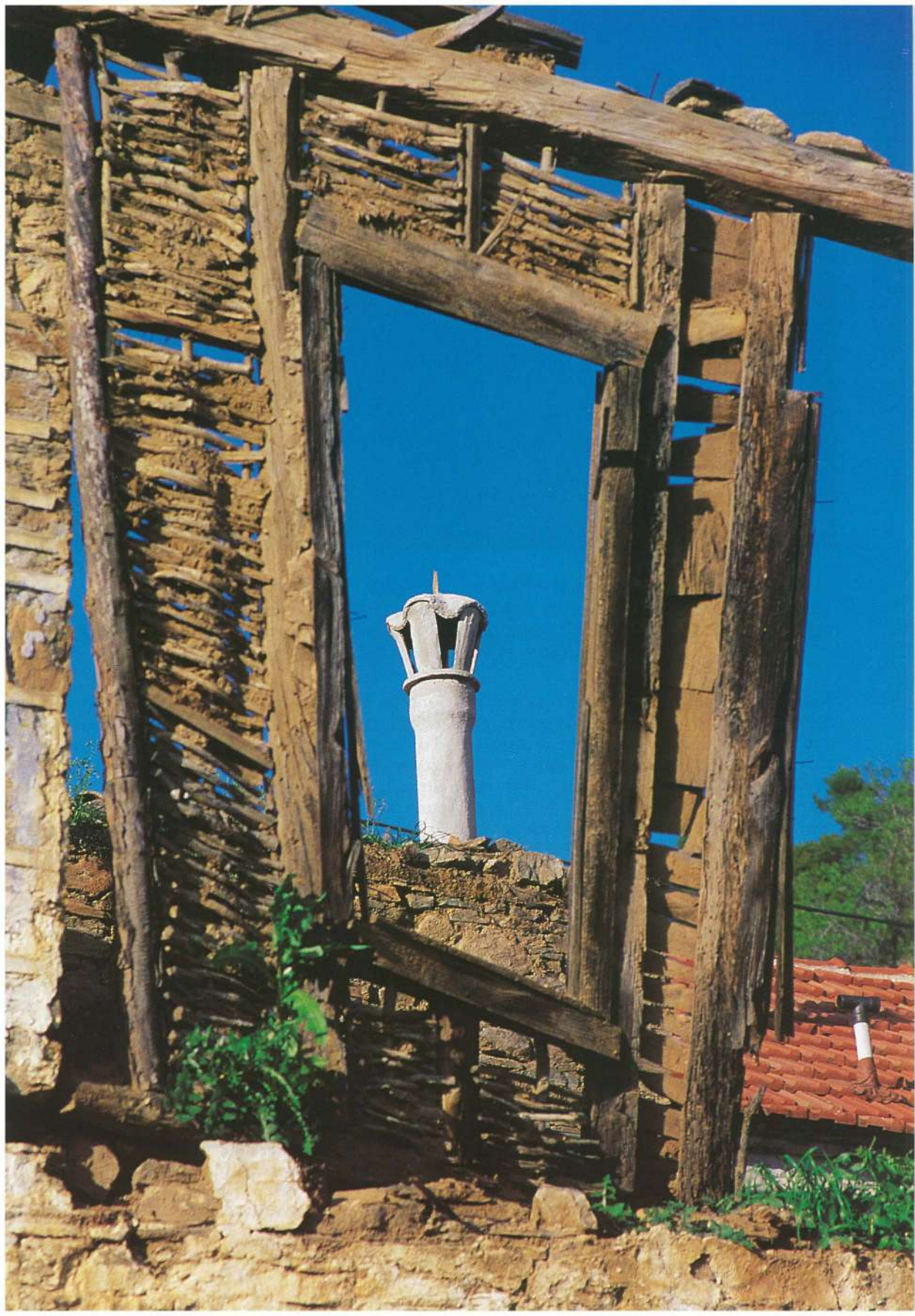
Ο “ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ” ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ

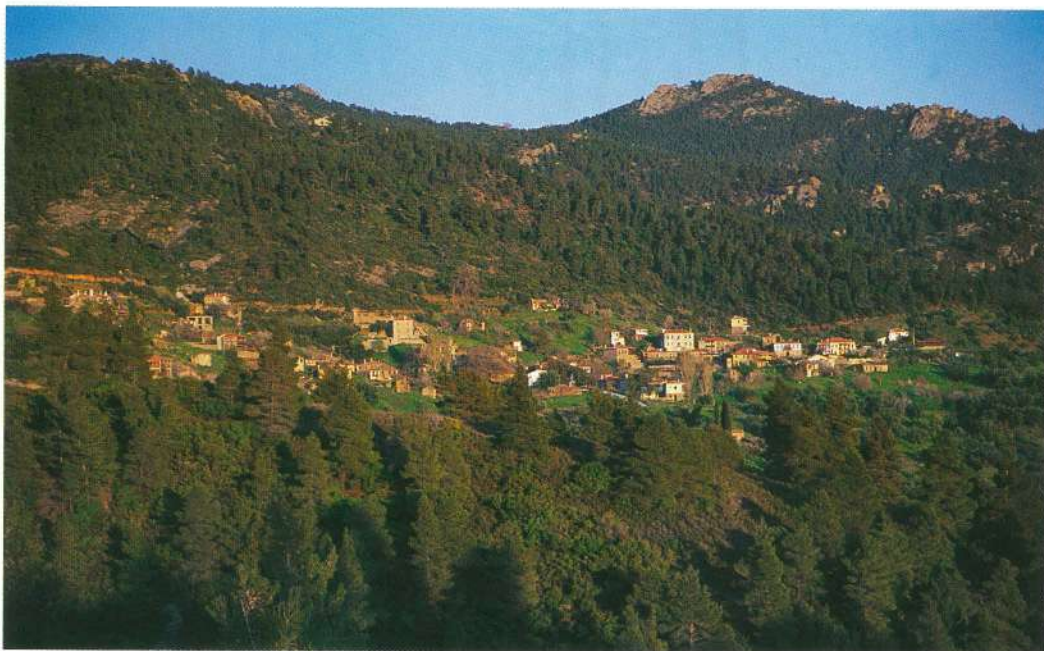

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ANNA ΚΑΛΑΪΤΖΗ

Η ΠΡΩΤΗ ΓΝΩΡΙΜΙΑ. Η στροφή είναι απότομη, ο χωματόδρομος στενός και ανηφορικός. Εγκαταλείπουμε την άσφαλο και σ' ένα λεπτό μας τυλίγει η σκόνη. Καλοκαίρι καθώς είναι, μπαίνει από τ' ανοιχτά παράθυρα και κολλάει στα ιδρωμένα μας πρόσωπα. Μοιάζει παράλογο. Έχουμε αφήσει πίσω μας την άσφαλο και τις προκλητικές παραλίες του Μαρμαρά και ανηφορίζουμε στο εσωτερικό της Σιθωνίας. Όλος ο κόσμος χαιρέται τη θάλασσα της Χαλκιδικής κι εμείς ανεβαίνουμε στα βουνά της. Χωρίς ιδιαίτερο λόγο. Έτσι, από απλή περιέργεια. Που γεννήθηκε στη θέα μιας πινακίδας έξω από τον Ν. Μαρμαρά, με την πομπώδη επιγραφή “ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ”. Είναι μέσα της δεκαετίας του '70, η Χαλκιδική είναι ακόμα για τους περισσότερους TERRA INCOGNITA, άγνωστη γη. Οι δρόμοι της σχεδόν έρημοι αλλά ασφαλείς, τα ατυχήματα σπάνια, οι παραλίες αγνές και “αναξιοποίητες”. Ο τουρισμός κάνει τα πρώτα του δειλά βήματα, τα αυθαίρετα στις ακτές όπως και τα βενζινάδικα στο δρόμο είναι ελάχιστα, η ρύπανση του περιβάλλοντος αμελητέα. Οι λίγοι τυχεροί επισκέπτες χαιρόνται μια φύση παρθένα, μοναδική.

Την εποχή εκείνη, που μοιάζει σήμερα τόσο μακρινή, η συντροφιά μας αποκτά για πρώτη φορά το μεγάλο προνόμιο να κινείται με δικό της μεταφορικό μέσο και επιχειρεί τις πρώτες συστηματικές της εξορμήσεις στη Χαλκιδική. Με την

Χτισμένος στους πρόποδες του Ιτάμου ο Παρθενώνας, περιβάλλεται από ένα θαυμάσιο φυσικό δάσος πεύκων. Χάρη στην εξαιρετική του θέση το χωριό, ριούζεται από τις ακτίνες του ηλίου από τις πρώτες πρωινές ώρες μέχρι το ηλιοβασίλεμα ενώ προστατεύεται από τους δυνατούς βοριάδες χάρη στον ορεινό όγκο του Ιτάμου.

ορμή και την περιέργεια του νεοφώτιστου, πολλές φορές αγνοούμε την ασφαλτο και αποζητούμε το μυστήριο και την απρόσμενη εξέλιξη των χωματόδρομων. Αυτών των χωματόδρομων που μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 συνιστούσαν το συντριπτικό ποσοστό του βασικού οδικού δικτύου της Χαλκιδικής. Και κάθε σχεδόν ταξίδι μ' εκείνα τα περίφημα πράσινα υπεραστικά λεωφορεία έμοιαζε με περιπέτεια. Που ανάλογα με την εποχή είχε τις δικές της ιδιαιτερότητες. Αν ήταν καλοκαίρι οι επιβάτες τυλίγονταν σ' ένα απίστευτο σύννεφο σκόνης, που εισορμούσε από τ' ανοιχτά παράθυρα και κάθε χαραμάδα του λεωφορείου. Μέσα σε λίγη ώρα δεν διέφεραν και πολύ από μυλωνάδες κι όταν επί τέλους έφταναν στον προορισμό τους ήταν αγνώριστοι.

Το χειμώνα πάλι ήταν τέτοια η στεγανότητα του αμαξώματος, που το αδιάβροχο ήταν πιο πολύτιμο από το επανωφόρι. Κάποιες τέτοιες φορές, ιδιαίτερα μετά από δυνατή νεροποντή, δεν ήταν απίθανο να προσλάβει το ταξίδι κομμοτραγική εξέλιξη. Το λεωφορείο κολούσε μέσα στη λάσπη των τεράστιων νερό-

λακκων και παρέμενε εκεί πεισματικά, παρά τις απεγνωσμένες προσπάθειες του οδηγού. Τότε οι άρρενες επιβάτες, την "ανάγκη φιλοτιμίας ποιούμενοι", έβγαζαν παπούτσια και κάλτσες, σήκωναν ως το γόνατο τα παντελόνια, χώνονταν αποφασιστικά στη λάσπη και, με γέλια και φωνές, ξεκολλούσαν το λεωφορείο. Ήταν η εποχή, που για την διαδρομή Θεσσαλονίκη - Ουρανούπολη, ένας χρόνος γύρω στις πεντέμισι ώρες θεωρείτο φυσιολογικός (σήμερα η διαδρομή καλύπτεται σε λιγότερες από δύο ώρες).

Επιστρέφουμε στα μέσα της δεκαετίας του '70. Το αυτοκίνητο ανηφορίζει στις στροφές του χωματόδρομου προσπαθώντας να λύσει το μυστήριο του Παρθενώνα. Η διαδρομή περνάει μέσα από πυκνά δάση πεύκων, που κρύβουν τον ορίζοντα. Λίγο πιο πάνω οι πλαγιές γίνονται πιο ομαλές, τα πεύκα δίνουν τη θέση τους σε περιποιημένα ελιόδεντρα, είναι η πρώτη ένδειξη ανθρώπινης παρουσίας. Το μικρό αυτοκίνητο ξεπερνάει βογκώντας δύο-τρεις ακόμη απότομες στροφές και ξαφνικά ο ορίζοντας ανοίγει, ξεπροβάλλει απέναντί μας ένα χαμηλό βουνό με ομαλή

φωτ. Θ. Μπασιγιούρανης

Σε πρώτο πλάνο ένα δείγμα της έξοχης αρχιτεκτονικής λιτότητας των νέων κατοικιών του Παρθενώνα. Στο βάθος, τυλιγμένη στην αχλή του χειρόνησος της Κασσάνδρας. Ενδιάμεσα η μικρή νήσος Κέλυφος ή Γκέλιφος με έκταση ένα περίπου τετραγωνικό χιλιόμετρο, αναπαύεται στα ήρεμα νερά του Τορωναίου.

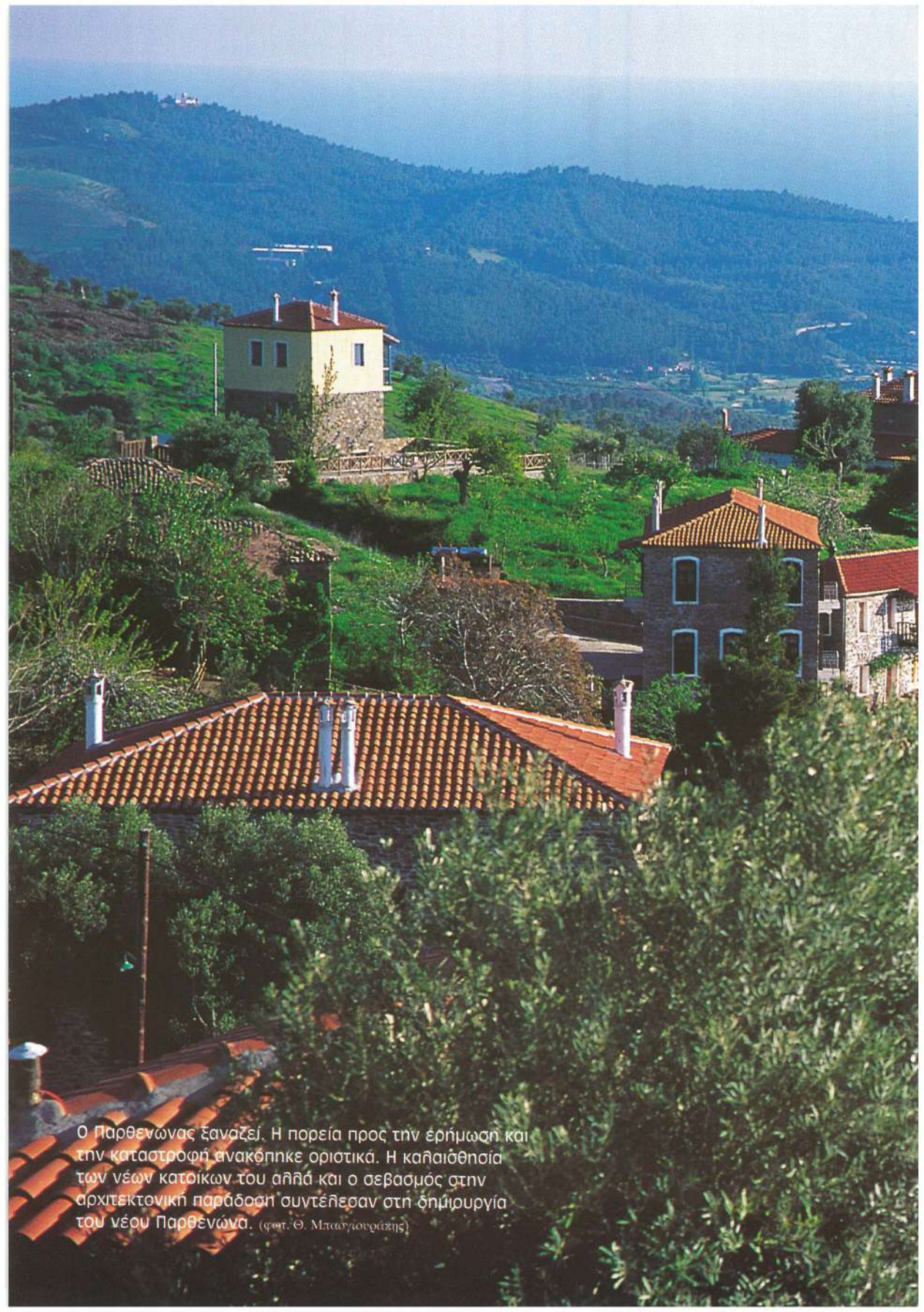
κορυφογραμμή. Προστατευμένο μέσα στην καταπράσινη από τα πεύκα αγκαλιά του βουνού, απλώνεται ένα χωριουδάκι. Σταματάμε και το θαυμάζουμε, είναι μια θέση ιδανική για να φωλιάζει ο "Παρθενώνας". Ήδη αδημονούμε να βρεθούμε στην πλατεία του, ονειρευόμαστε ένα καφεδάκι στη δροσιά με κρύο βουνίσιο νερό, ίσως κι ένα ντόπιο τσιπουράκι. Πλησιάζουμε, αφήνουμε στ' αριστερά μας την εκκλησία, μπροστά μας η μικρή πλατεία μ' ένα τεράστιο πουρνάρι στο κέντρο. Κατεβαίνουμε χαρούμενοι, ψάχνουμε να βρούμε το καφεενδάκι του χωριού, κάποιους ανθρώπους στην πλατεία. Θα 'ναι όμορφα να μοιραστούμε αυτές τις στιγμές μαζί τους, να κουβεντιάσουμε για το χωριό και τη ζωή τους. Παραξενεμένοι από την ηρεμία της πλατείας ανηφορίζουμε ένα δρομάκι, για να συναντήσουμε τη ζωή σε άλλα σημεία του χωριού. Η πραγματικότητα που ξεδιπλώνεται μπροστά μας είναι οδυνηρή. Κάθε βήμα μάς φέρνει ανάμεσα σε χαλάσματα, σπίτια ερειπωμένα, ανιές χορταριασμένες γεμάτες πέτρες, σκεπές και καμινάδες ξεχαρβαλωμένες. Περνάει αργά μπροστά στα

μάτια μας ο Παρθενώνας εγκαταλελειμμένος, ληλατημένος, σαν να πέρασε πριν από λίγο πάνω του ένας πόλεμος...

Ώρα πολλή τριγυρνάμε σιωπηλοί, γύρω μας η φύση ευωδιάζει, τραγική αντίθεση με τ' απομεινάρια της ανθρώπινης παρουσίας στο έδαφος. Ακόμα κι ο άλλος Παρθενώνας, ο αρχαίος, ο μαρμαρίνος, άντεξε καλύτερα στη φθορά του χρόνου.

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ.

Πέρασαν χρόνια από τότε. Κάθε φορά που ο δρόμος μ' έβγαζε στον Μαρμαρά, για ένα γύρο της χερσονήσου της Σιθωνίας, οι μνήμες της ερήμωσης ξανάρχονταν ζωηρές στη θέα της πινακίδας του Παρθενώνα. Έρχινα τότε μια ματιά στον ανηφορικό χωματόδρομο κι απόδιωχνα κάθε σκέψη να τον ξανανέβω. Τον Οκτώβριο του 1982 στο "Έθνος της Κυριακής" έγραφε ο Χρήστος Κ. Χριστοδούλου για τον Παρθενώνα: "Έχει και η Μακεδονία τον Παρθενώνα της. Δεν είναι βέβαια ανάλογος με το αριστούργημα της κλασικής αρχαιότητας. Ο Παρθενώνας της Μακεδονίας είναι ένα μικρό

Ο Παρθενώνας ξανάζει. Η πορεία προς την ερήμωση και την καταστροφή ανακόπηκε οριστικά. Η καλαιδέησά των νέων κατοίκων του αλλιά και ο σεβασμός στην αρχιτεκτονική παράδοση συνέτελεσαν στη δημιουργία του νέου Παρθενώνα. (φωτ. Θ. Μπαγιουράκης)

Μερικά χρόνια πριν, το απομεινάρι αυτό θα προκαλούσε θλιβερά συναισθήματα. Σήμερα υπάρχει η προοπτική να δημιουργηθεί στη θέση του ένα νέο παραδοσιακό οίκημα.

Αν και ερείπιο πια, το παλιό σπίτι, του Παρθενώνα εξακολουθεί να στέκει όρθιο στη θέση του, περιμένοντας υπομονετικά τη στιγμή της αναστήλωσής του.

παραδοσιακό χωριό, ένα στολίδι της λαϊκής μας αρχιτεκτονικής που στέκει έρημο σαν στοιχειωμένο, πάνω στο βουνό Ίταμος, στο μεσαίο πόδι της Χαλκιδικής. Το άλλοτε πολύβουο χωριό εγκαταλείφθηκε. Από τη μια στιγμή στην άλλη έγινε ένα δραματικό σκηνικό με σιωπηλά σπίτια που λύγιζαν αβοήθητα στο χρόνο. Και δεν ήταν συνηθισμένα σπίτια εκείνα. Ήταν μεράκια μεγάλων και φυσικά αγνώστων μαστόρων - χτιστάδων, πετράδων, ξυλουργών, ζωγράφων - που έβαλαν όλη την τέχνη τους στο φτιάξιμο του Μακεδονικού Παρθενώνα.

Σήμερα ο Παρθενώνας πουλιέται στους ξένους. Το 1979 αγοράστηκαν 30 σπίτια, το 1980 25 και το 1981 15 σπίτια".

Ποιος όμως ήταν ο Παρθενώνας; Σύμφωνα με τον αρχαιολόγο και ερευνητή της Χαλκιδικής Ιωακείμ Παπάγγελο, ο Παρθενώνας οφείλει το όνομά του πιθανόν στην αρχαία πόλη "Παρθενόπολη", που βρισκόταν κάπου στην περιοχή. Το χωριό αναφέρεται ήδη από τον

10ο μ.Χ. αιώνα σε βυζαντινές ιστορικές πηγές ως Παρθενόπολις, Παρθένι ή Παρθενιώνας. Τα βυζαντινά αυτά έγγραφα προσδιορίζουν τον Παρθενώνα ως ένα οικισμό ορεινό, με έντονο αγροτικό και κτηνοτροφικό χαρακτήρα εξαρτημένο οικονομικά και ιδιοκτησιακά από τα μοναστήρια του Αγίου Όρους. Με χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Ιωάννη του Παλαιολόγου το 1357 ορίζεται, ότι "η Σεβάσμια Μονή του Εσφιγμένου κατέχει τον περί τον Λογγόν τόπον του Παρθενώνα". Ο βυζαντινός Παρθενώνας ήταν τότε τόπος βοσκής αλλά και κόμβος στην εσωτερική ορεινή διαδρομή της Σιθωνίας προς τη Συναία, με την οποία είχε άλλωστε και εξακολουθεί να διατηρεί στενούς δεσμούς. Στο ίδιο χρυσόβουλο αναφέρεται παρακάτω ότι "η Μονή Εσφιγμένου κατέχει και νέμεται τους τοιούτους τόπους μονομερώς, ακωλύτως και ανεμποδίστως". Ωστόσο μερικά χρόνια αργότερα με χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Μανουήλ Β' του Παλαιολόγου, ο Παρθενώ-

Ένα τμήμα του εσωτερικού της αυλής του
ξενώνα "ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ" της κυρά Βαγγελιώς.

νας και η γύρω περιοχή ορίσθηκε ως μετόχι της μονής Κασταμονίτου του Αγίου Όρους.

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ο Παρθενώνας δεν έμεινε αμέτοχος στους εθνικούς αγώνες, τόσο του 1821 όσο και το 1854. Όσοι από τους κατοίκους του γλύτωσαν από τους Τούρκους, εξορίσθηκαν και όταν επέστρεψαν ξανάχτισαν το κατεστραμμένο τους χωριό με τη μορφή που έχει σήμερα. Μετά την ίδρυση του Νέου Μαρμαρά το 1922 από Μικρασιάτες πρόσφυγες και την αλματώδη εξέλιξή του, οι Παρθενιώτες εγκατέλειψαν το χωριό τους και δημιούργησαν το δυτικό τομέα του σημερινού Μαρμαρά. Ούτως ή άλλως το χωριό ήταν στερημένο από δρόμο, ηλεκτρικό και τηλέφωνο. Η αναγκαστική όμως αυτή μετοίκηση είχε και μια θετική πλευρά. Το παλιό χωριό έμεινε ανέπαφο από την σύγχρονη κακόγουστη οικοδομική τεχνική που παραμόρφωσε τους περισσότερους χαλιδιωνικούς οικισμούς μετά το 1960. Έτσι ο σημερινός μελετητής της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής βρίσκει στον Παρθενώνα ένα ανέγγιχτο οικιστικό σύνολο. Μπορεί βέβαια το σύνολο αυτό να μην διαθέτει τις αριστουργηματικές κατασκευές των Ζαγοροχωρίων ή του Πηλίου, έχει όμως το προσόν να διατηρεί απόφια την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία του περασμένου αιώνα. Αυτή ακριβώς η γνήσια φυσιογνωμία αλλά και το υπέροχο φυσικό περιβάλλον γύρω από το χωριό προσείλκυσαν κατά καιρούς πολλούς ανθρώπους του πνεύματος και της τέχνης, λογοτέχνες, ζωγράφους, δημοσιογράφους, κινηματογραφιστές. Ενδεικτικά αναφέρουμε τον Νίκο Γαβριήλ Πεντζίκη, τον Ράλλη Κοψίδη, τον Νίκο Δήμου, την Νίνα Κοκκαλίδου Ναχμία, τον Πολύκλειτο Ρέγκο, τον Μάρκο Χολέβα, που στα πλαίσια της εκπομπής "Η ΕΡΤ στη Β. Ελλάδα", παρουσίασε το 1985 το ντοκιμαντέρ "Έτσι γκρεμίστηκε ο Παρθενών".

Κι όμως το χωριό αυτό στην απογραφή του 1928 είχε 366 κατοίκους και ήταν έδρα κοινότητας με ταχυδρομικό γραφείο και διαθέσιο δημοτικό σχολείο που ήταν πέτρινο και χτίσθηκε στα 1908. Γύρω από την πλατεία υπήρχαν δυο παντοπωλεία και πέντε καφενεία. Ενδεικτικό της ευμάρειας αλλά και της καλής συγκρότησης της κοινωνίας του χωριού ήταν ο πιστωτικός συνεταιρισμός και συνεταιρισμός ακτημόνων καλλιεργητών. Άλλωστε ήταν γνωστός ο Παρθενώνας για την παραγωγή λαδιού, αφού λειτουργούσαν και δυο ελαιοτριβεία. Μέχρι τις αρχές της δεκα-

Ένα άριστα διατηρημένο παλιό σπίτι του Παρθενώνα, που επέζησε από τη φθορά του χρόνου και κατοικείται.

ετίας του '60 το χωριό ευημερούσε, αφού στην απογραφή του 1961 βρέθηκαν 450 κάτοικοι. Από τότε και μετά αρχίζει η κατακόρυφη πτώση. Έτσι στην απογραφή του 1971 ο πληθυσμός περιορίζεται στους 81 κατοίκους, ενώ στην απογραφή του 1981 δεν υπάρχει κανένας μόνιμος κάτοικος.

Εγκαταλείποντας οι κάτοικοι τον Παρθενώνα άφησαν στα σπίτια τους παλιά οικιακά και αγροτικά σκεύη, πήλινα πιάτα, ξύλινα αντικείμενα, βαρέλια, ακόμα και εικονοστάσια. Τίποτε δεν έμεινε στη θέση του. Όλα λεηλατήθηκαν από περασιτικούς Έλληνες και ξένους. Τα σπίτια ερειπώθηκαν και πολλά απ' αυτά καταστράφηκαν. Όλα έδειχναν, πως η ολοκληρωτική καταστροφή του χωριού ήταν απλά θέμα χρόνου. Άλλωστε στην ίδια η και χειρότερη μοίρα βρίσκονταν και πάρα πολλοί άλλοι κυρίως ορεινοί, οικισμοί της χώρας.

Σ' αυτή την έσχατη στιγμή της καταστροφής και της ερήμωσης, εμφανίσθηκε ξαφνικά ως "από μηχανής θεός", μια νέα τάση, που άρχισε να διαπερνά απ' άκρη σ' άκρη όλη την Ελλάδα: "Η επιστροφή στις ρίζες". Η τάση αυτή ξεκίνησε δειλά στις αρχές της δεκαετίας του '80 σαν μια ρομαντική επιστροφή στην παράδοση και στο φυσικό περιβάλλον. Πολύ γρήγορα η αναστροφή αυτή κίνηση προσέλαβε μεγάλες διαστάσεις και, -όπως συνήθως συμβαίνει στην Ελλάδα- μετεξελίχθηκε σε μόδα. Δεκάδες ξεχασμένοι ορεινοί οικισμοί σ' όλη τη χώρα βγήκαν από την μακρά σιωπή και αφάνεια, αποτελώντας έτσι την δραματική διέξοδο του σύγχρονου ανθρώπου από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του αστικού περιβάλλοντος. Μια πρωτοφανής οικοδομική έκρηξη άρχισε να παρατηρείται στα πιο απίθανα σημεία της Ελλάδος, που στα πρώτα τουλάχιστον χρόνια είχε ως σύμμαχο τις εξαιρετικά χαμηλές τιμές αγοράς των οικοπέδων ή των ερειπωμένων σπιτιών.

Το αισθητικό αποτέλεσμα αυτής της οικοδομικής δραστηριότητας δεν ήταν πάντοτε σύμφωνο με την τοπική οικιστική φυσιογνωμία.

Αρκετοί ήταν αυτοί, που είτε από έλλειψη αισθητικής είτε από επιδειξιμανία, υπερέβησαν τα όρια του μέτρου και της λιτότητας των παλιών ντόπιων μαστόρων και δημιούρ-

Ο Χρήστος Λειβαδιώτης ήταν ο τελευταίος άνθρωπος που εγκατέλειψε τον Παρθενώνα, συντηρώντας μέχρι και την τελευταία στιγμή στέγες και καμινάδες.

γησαν κτίσματα γιγαντιαία και ακαλαίσθητα. Ο Παρθενώνας ευτυχώς διασώθηκε από τέτοιες βαρβαρότητες. Λίγα χρόνια μετά την εγκατάλειψή του άρχισε να συγκεντρώνει το ζωηρό επενδυτικό ενδιαφέρον Ελλήνων και ξένων. Άλλωστε ως οικισμός συγκέντρωνε όλα εκείνα τα στοιχεία που θα μπορούσαν να συγληθούν τον άνθρωπο της πόλης: Γραφικότητα και παραδοσιακή αρχιτεκτονική, θαυμάσιο φυσικό περιβάλλον στις πλαγιές του Ίταμου, εξαιρετική θέα από τον Όλυμπο ως τις Βόρειες Σποράδες και ακόμη άμεση πρόσβαση στα άφθονα υλικά αγαθά του Μαρμαρά και μόλις πέντε χιλιόμετρα από τις υπέροχες ακτές του. Ο οικισμός χαρακτηρίστηκε από την πολιτεία ως παραδοσιακός. Έτσι τα σπίτια που αγοράστηκαν, αναστηλώθηκαν και επισκευάστηκαν χωρίς οικιστικές αυθαιρεσίες, με αποτέλεσμα ο αρχιτεκτονικός του χαρακτήρας να διατηρηθεί σχεδόν αναλλοίωτος.

Αυτόν τον καινούργιο Παρθενώνα ετοιμάζομαστε να επισκεφθούμε. Είναι καιρός ν' ανανεώσουμε μια γνωριμία που άρχισε 25 χρόνια πριν και άφησε στη μνήμη μας εικόνες γεμάτες ερείπια και χαλάσματα.

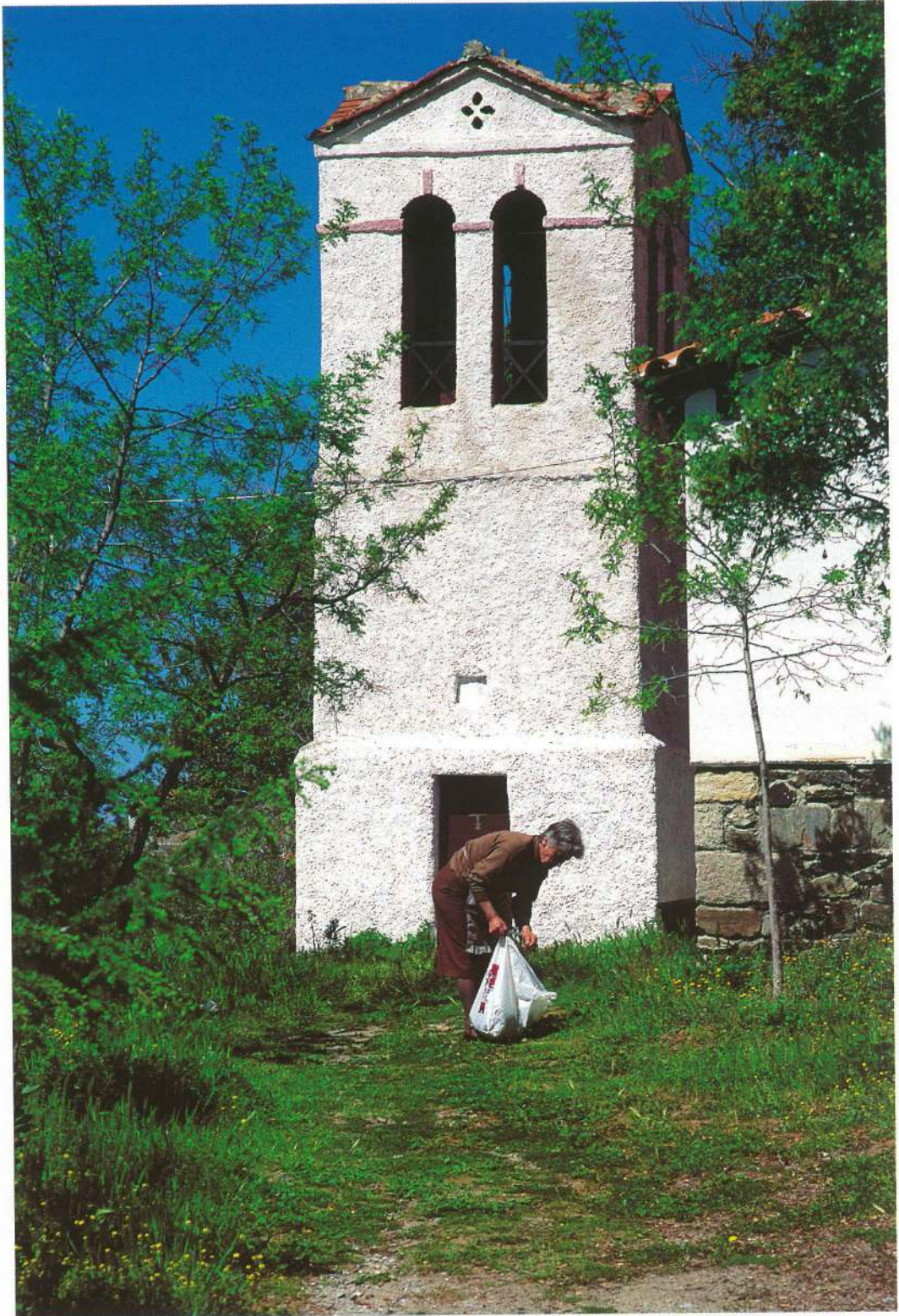
Η ζωή επανέρχεται στον Παρθενώνα μετά την περιπέτεια της εγκατάλειψης και της παροδικής ερήμωσής του.

ΩΡΕΣ ΓΑΛΗΝΗΣ ΚΑΙ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ. Η ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΔΕΙΞΗ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΝΑ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

στη θέση της, η στροφή είναι πάντα κλειστή και απότομη. Η διαφορά βρίσκεται στο ασφάλτινο οδόστρωμα, που από το 1995 έχει αντικαταστήσει τον σκονισμένο και γεμάτο λακκούβες χωματόδρομο. Στενός καθώς είναι ο δρόμος και με πολλές κλειστές στροφές, χρειάζεται προσοχή και μικρές ταχύτητες. Άλλωστε η απόσταση είναι μόλις πέντε χιλιόμετρα, οποιαδήποτε βιασύνη είναι περιττή και επικίνδυνη.

Πυκνά πεύκα, καλοκλαδευμένοι ελαιώνες και κάποια στιγμή προβάλλει απέναντι ο Παρθενώνας. Όπως τότε, σταματάμε για λίγο στο ξέφωτο, έτσι, για έναν πρώτο μακρινό χαιρετισμό. Ένα αυτοκίνητο κατεβαίνει απ' το χωριό, κάποια άλλα ανεβαίνουν, έχουμε ξαφνικά την αίσθηση, πως δεν είμαστε μόνοι. Δύο λεπτά αργότερα φτάνουμε στα πρώτα σπίτια του χωριού. Πού είναι τα ερείπια και τα χαλάσματα της δεκαετίας του '70; Στη θέση τους ορθώνονται και μας υποδέχονται καινούργια πρόσχαρα σπίτια και ο θαυμάσιος "Ξενώνας της Όλγας". Στην είσοδο του χωριού η εκκλησία του Αγίου Στέφανου, χτισμένη στα 1837, στέκει ολόρθη, φρεσκοβαμμένη και περιποιημένη. Μια γυναικούλα δίπλα στον τοίχο της εκκλησίας μαζεύει χόρτα, είναι η πρώτη ανθρώπινη παρουσία.

Στη μικρή πλατεία η χαρά μας μεγαλώνει. Πλακοστρωμένη και πεντακάθαρη, φιλοξενεί κάτω απ' τη σκιά του αιωνόβιου πουρναριού μερικούς ανθρώπους, που μας καλωσορίζουν. Πίνουμε δροσερό βουνίσιο νερό από τη βρύση, καθόμαστε για λίγο στο πεζούλι. Φέρνω στη μνήμη τις παλιές εικόνες, την ψυχολογία της πρώτης εκείνης γνωριμίας με τον Παρθενώνα. Απέναντί μου το παλιό δημοτικό σχολείο που είχε πάψει από χρόνια να λειτουργεί, μεταμορφώθηκε. Περιποιημένο και βαμμένο στο θαυμάσιο χρώμα της ώχρας, στεγάζει τώρα το "Μουσείο της Λαογραφίας και της Ιστορίας του Παρθενώνα". Είναι κι αυτό ένα από τα πολλά έργα που έχει φέρει σε πέρας ο Πολιτιστικός Σύλλογος των Νέων του Παρθενώνα με την βοήθεια και της Κοινότητας του Ν. Μαρμαρά.

Ο "Ξενώνας της Όθλας" εγγυάται σ' όλη τη θερινή περίοδο μία ευχάριστη διαμονή.

Με την ίδια αγάπη και ενδιαφέρον ο Σύλλογος των νέων αποκατέστησε τις βρύσες, την εκκλησία του Αγίου Στέφανου και το παλιό Καζαναριό που έβγαине το τσίπουρο. Κι ενώ κάποιοι βάνδαλοι πριν μερικά χρόνια κατέστρεφαν και λεηλατούσαν, σήμερα, κάποιοι άλλοι άνθρωποι αναστηλώνουν και δημιουργούν.

Υπάρχει όμως και κάτι ακόμα, που νομίζουμε, πως αξίζει να αναφέρουμε. Πρωταγωνιστές σ' αυτή την πρωτόγνωρη ιστορία είναι οι καινούργιοι κάτοικοι του Παρθενώνα, αυτοί που απ' τις αρχές της δεκαετίας του '80 επέλεξαν το μικρό χωριό, ως διέξοδο και φυγή απ' την ασφυκτική ζωή της πόλης. Έχοντας ως αφετηρία και κοινό σημείο την αγάπη τους για το χωριό και το μεράκι τους, συνέστησαν έναν δεύτερο σύλλογο, τον "Σύλλογο Νεοπαρθενιωτών". Όλοι αυτοί οι άνθρωποι, προερχόμενοι από διάφορα σημεία της Ελλάδος, ανέπτυξαν μεταξύ τους μια εξαιρετική συνοχή και, μαζί με τον Πολιτιστικό Σύλλογο των Νέων, αποδύθηκαν σε μια

παράλληλη δράση, μια ευγενή άμιλλα με θαυματικά αποτελέσματα. Σ' αυτούς τους οραματιστές ο Παρθενώνας οφείλει ένα τμήμα του εσωτερικού πλακόστρωτου δικτύου, το δίκτυο ύδρευσης και το ηλεκτρικό ρεύμα. Κυρίως όμως τους οφείλει την ανάσχεση της καταστροφής και της ερήμωσης, την επιστροφή της ζωντάνιας και της αισιοδοξίας.

Η περιήγησή μας στο χωριό είναι μια συνεχής εναλλαγή εικόνων από το παρελθόν και το παρόν. Τα ίχνη της εγκατάλειψης δεν έχουν σβήσει ακόμα. Είναι ορατά σε μερικούς μισογκρεμισμένους τοίχους και σφαλιστές αυλόπορτες, σε κάποια παράθυρα που χάσκουν ορθάνοιχτα στον ουρανό. Δεν ξέρω αν πρέπει να λυπόμαστε γι' αυτό. Ίσως μας είναι χρήσιμη αυτή η παρουσία του παρελθόντος μέσα στην συνολική σημερινή αναγέννηση. Πολλά συμπεράσματα μπορούν να εξαχθούν με την παράλληλη παρατήρηση αυτών των δύο κόσμων και την εξελικτική τους πορεία μέσα στο χρόνο.

Στην ανατολική πλευρά του χωριού δεσπόζει ο ξενώνας της κυρά-Βαγγελιώς, ο "Παρθενώνας". Στη δύση της ζωής της πια η κυρά-Βαγγελιώ μαζί με τον κυρ-Μήτσο, τον άντρα της, μένουν μόνιμα εδώ και κάνουν ό,τι μπορούν για να μην λείπει τίποτε από τους επισκέπτες τους. Τα 12 πεντακάθαρα δωμάτια με την εκπληκτική θέα και την παραδοσιακή επίπλωση, είναι ένα ησυχαστήριο, που δύσκολα μπορεί να φαντασθεί κανείς. Στην υπαίθρια ταράτσα του ξενώνα πολύς κόσμος ρεμβάζει. Μοιραζόμαστε μαζί τους τη δροσερή ατμόσφαιρα, τη θέα προς τις κορφές του Ολύμπου και τη θάλασσα. Είναι νέοι άνθρωποι οι περισσότεροι, δεν πρέπει να υπάρχουν εικόνες του παλιού Παρθενώνα στις μνήμες τους.

Παρατηρώ προσεκτικά με πόση τέχνη και μεράκι έχει αναστηλωθεί το οίκημα, πόση μεγάλη σημασία έχει δοθεί στην λεπτομέρεια, στην έξοχη τοιχοποιία, στο θαυμάσιο πλακόστρωτο, στα βαρειά σιδερένια τραπέζια, στην κλιματαριά και στα λουλούδια, στον ευχάριστο εσωτερικό χώρο. Εκεί μαζεύονται κάθε πρωί οι επισκέπτες του ξενώνα και απολαμβάνουν το πρωινό τους, πίτες από τα χέρια της κυρά-Βαγγελιώς και λουκουμάδες.

- Τώρα πια μας πήρανε τα χρόνια, λέει με παράπονο η κυρά-Βαγγελιώ, έπρεπε να το 'χαμε σκεφθεί νωρίτερα.

Η φύση γύρω από τον Παρθενώνα μας καλεί

Ένα τμήμα της μικρής πλακόστρωτης πλατείας του χωριού, με το Μουσείο της Λαογραφίας και της Ιστορίας του Παρθενώνα, που φρόντισε να δημιουργήσει στη θέση του παλιού Δημοτικού Σχοδείου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος των νέων του Παρθενώνα.

σε δράση. Διακόπτουμε τη χαλάρωση στο μπαλκόνι του ξενώνα και παίρνουμε κατεύθυνση δυτική, έξω από το χωριό. Πολύ γρήγορα οι βατοί χωματόδρομοι μας οδηγούν στον αντικρινό λόφο. Αφήνουμε το αυτοκίνητο και περιπλανιόμαστε ώρα πολλή στο δάσος. Είναι κατάφυτο από πεύκα και κουμαριές. Μέσα από δροσερές ρεματιές τα βήματά μας μας οδηγούν στο εκκλησάκι του Αγίου Αθανασίου. Ακούγονται για λίγο τα γαυγίσματα των σκυλιών από το διπλανό μαντρί. Ύστερα συνηθίζουν την παρουσία μας και σωπαίνουν. Μόνον οι περιτέχνες νότες των αηδονιών από την ρεματιά φτάνουν πια ως τ' αυτιά μας.

Καθώς χαμηλώνει ο ήλιος τα σπιτάκια του Παρθενώνα στο βάθος τυλίγονται σ' ένα γλυκό χρυσοκόκκινο φως. Είναι μια εικόνα ειδυλλιακή, που μας γεμίζει χαρά και αισιοδοξία στη σκέψη, ότι κάποια σπία σ' αυτό το όμορφο χωριό, εδώ και λίγα χρόνια κατοικούνται. Ένα ψυχρό αεράκι διαπερνά τα ελαφρά μας ρούχα, η ανοιξιάτικη νύχτα πλησιάζει, είν' ώρα να επιστρέψουμε στο αυτοκίνητο. Στη δυτική γραμμή του οριζοντα τα σύννεφα έχουν πάρει φωτιά. Ανάμεσά

τους ξεχωρίζει ο όγκος του Ολύμπου και λίγο πιο νότια η χαμηλότερη κορυφή του Κίσαβου, τριγωνική και χιονισμένη ακόμα. Πιο κάτω απλώνεται η μακρόστενη κορυφογραμμή του Πηλίου και στη συνέχεια, στον ακύμαντο οριζοντα του Αιγαίου, διαγράφονται αγνά τα περιγράμματα των Σποράδων, Σιάθου, Σκόπελος, Αλόνησος, κυρά-Παναγιά. Κάτω στα πόδια μας ο Τορωναίος κόλπος αγκαλιάζει προστατευτικά με τα γαλήνια νερά του τις όμορφες στεριές της Σιθωνίας. Δεν ξέρω τι άλλο μπορούμε να πεθυμήσουμε τούτη τη μαγική ώρα του δειλινού, εδώ πάνω στις πλαγιές του Ίταμου. Απλά αφήνουμε τη νύχτα να πέσει γύρω μας σιωπηλά.

Σ ΤΗΝ ΑΓΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΙΤΑΜΟΥ. Στον ξενώνα της κυρά-Βαγγελιώς το πρωινό ξύπνημα είναι φυσιολογικό και αβίαστο, λίγες ώρες ύπνου είναι αρκετές. Και πώς να μην είναι άλλωστε; Εδώ στα 350 μέτρα η ατμόσφαιρα είναι καθαρή, ο αέρας ελαφρύς, οι μόνοι ήχοι προέρχονται από τα πουλιά. Ανοίγουμε τα μάτια μας κι αντικρούουμε καταπράσινη γη και απέραντο θαλασσινό

Το τριώροφο πέτρινο σπίτι που σήμερα στεγάζει τον Ξενώνα της κυρά-Βαγγελιώς χτίστηκε (σύμφωνα με τη λιθογλυπτη επιγραφή) το 1938 και είναι επηρεασμένο από παρόμοιες αρχιτεκτονικές μορφές κτιρίων του Αγίου Όρους. Το χαμηλό σπίτι της αυλής κάτω από το σημερινό μπαλκονάκι, ήταν ένα από τα παλιά εθαιοτριβεία του χωριού.

ορίζοντα. Ξεπερνάμε τις αναστολές της πρωινής ανοιξιάτικης δροσιάς και πίνουμε τον καφέ μας στο μπαλκόνι. Ολοζώντανη γύρω μας η φύση μας γεμίζει με ενεργητικότητα. Πως να μείνεις απαθής και αδιάφορος σ' αυτό το κάλεσμα; Πριν λοιπόν ο ήλιος ανέβει ψηλά στον ουρανό αποχαιρετάμε την κυρά-Βαγγελιώ και ξεκινάμε.

Ανηφορίζει ο δρόμος ισορροπώντας στην άκρη του χωριού, περνάει δίπλα απ' το παραδοσιακό ταβερνάκι "Παρθενών" με την έξοχη θέα, αφήνει πίσω του μερικά θαυμάσια αναστηλωμένα σπίτια και μπαίνει βαθειά μέσα στο βουνό. Τα ίχνη των χειμωνιάτικων βροχών είναι εμφανή στους δασικούς δρόμους με μικρά ρέματα και ρηχές χαραδρώσεις, δεν δημιουργούν όμως ιδιαίτερα προβλήματα στην κίνηση του αυτοκινήτου. Στη διάρκεια της θερινής περιόδου, που αρχίζει σε λίγο, η κατάσταση των δρόμων με την παρέμβαση του δασοπροστασίας επιβάλλουν, ώστε το δασικό οδικό δίκτυο να διατηρείται σε καλή κατάσταση.

Τα πρώτα μας βήματα στον Ίταμο είναι μια

συναρπαστική πορεία μέσα σ' ένα απέραντο καταπράσινο δάσος από πεύκα και κουμαριές; Αυτή η ορεινή διαδρομή είναι μια άλλη όψη της χερσονήσου της Σιθωνίας, πολύ λιγότερο γνωστή από τις μοναδικές και πασίγνωστες παραλίες της. Το υψηλότερο βουνό, με υψόμετρο 811μ., είναι ο Ίταμος, που ονομάζεται από τους ντόπιους Δραγουδέλης ή Δραγουδέλι. Είναι μια εκτεταμένη κατάφυτη οροσειρά, που σε κάποιες δύσβατες χαράδρες προσφέρει ασφαλές καταφύγιο σε ζώα του δάσους που έχουν πια αρχίσει να σπανίζουν, αγριογούρουνα, ζαρκάδια και ελάφια. Στο νου μου έρχεται η προσωπική μαρτυρία του αρχαιολόγου Ιωακείμ Παπάγγελου, για την ύπαρξη πριν από πολλά χρόνια ενός μεγάλου ελαφιού, που προκαλούσε μεγάλες καταστροφές στις καλλιέργειες του Παρθενώνα. Προσπαθώντας οι κάτοικοι του χωριού να το εντοπίσουν είχαν πολλές φορές διακρίνει στους κορμούς των πεύκων της περιοχής ίχνη από το ξύσιμο των τεράστιων κεράτων του.

Όσον αφορά την νεότερη ονομασία "Ίταμος" που έχει επικρατήσει επίσημα για το βουνό,

Αναρίθμητες κυψέλες κοσμούν τις ομαλές πηγαίες του Ίταμου με τα ζωηρά τους χρώματα. Η ευρύτερη περιοχή της Νικίτης είναι φημισμένη, τόσο για την ποιότητα όσο και για την ποσότητα μελιού, αφού θεωρείται η πρώτη σε παραγωγή μελιού περιοχή της Ευρώπης.

αυτή οφείλεται στην ύπαρξη μερικών μεμονωμένων ατόμων του σπάνιου δένδρου "Ίταμος". Σύμφωνα με γραπτές αλλά και προφορικές πηγές ο Ίταμος φύτευται στις πλαγιές του βουνού και μάλιστα σε κάποια σημεία με αυξημένη υγρασία. Έχοντας αυτές τις πληροφορίες στη διάθεσή μας εντεινουμε την προσοχή μας για να εντοπίσουμε αυτό το σπάνιο μυθικό δένδρο.

Ο Ίταμος (*Taxus baccata*) ήταν γνωστός στους Έλληνες της αρχαιότητας εξαιτίας μιας πολύ επικίνδυνης ιδιότητάς του, που δεν ήταν άλλη από την εξαιρετική του τοξικότητα. Πράγματι μια ποσότητα 200-500 γραμμαρίων από τους τρυφερούς βλαστούς, τα φύλλα ή και τους καρπούς του Ίταμου, είναι σε θέση να σκοτώσουν ένα ζώο σε μέγεθος αλόγου, ενώ πολύ λιγότερη ποσότητα μπορεί να επιφέρει σε μερικά λεπτά τον θάνατο ενός μικρότερου ζώου. Οι αρχαίοι Έλληνες, με την εξαιρετική τους μυθοπλαστική ικανότητα, είχαν αφιερώσει τον Ίταμο στις Ερινύες, τις χθόνιες θεότητες της εκδίκησης, που τιμωρούσαν τις ανθρώπινες ασέβειες με το δηλητήριο αυτού του δένδρου. Σύμφωνα με την μυθολογία

λοιπόν η Άρτεμις, θεά του κυνηγιού, χρησιμοποιούσε βέλη δηλητηριασμένα με Ίταμο. Με τέτοια δηλητηριασμένα βέλη σκότωσε με εντολή της μητέρας της τα παιδιά της Νιόβης, που καυχόταν για την πολυτεκνία της σε σύγκριση με την Λητώ (Όμηρος *Ιλ.* 11.24. 607). Εξαιτίας αυτής της μυθολογικής της σχέσης με τον Ίταμο η Άρτεμις, ανάμεσα στους άλλους λατρευτικούς της τόπους, λατρευόταν και σ' ένα ναό, που βρισκόταν μέσα σ' ένα μεγάλο δάσος από Ίταμους, στο Αρκαδικό βουνό Αρτεμισίο. Σήμερα στο βουνό αυτό δεν έχουν απομείνει παρά ελάχιστα άτομα αυτού του δένδρου.

Το σκληρό και ανθεκτικό ξύλο του Ίταμου, σε συνδυασμό με το σπάνιο πορφυρό χρώμα του εσωτερικού τμήματος του κορμού του, καθιστούσαν τον Ίταμο ήδη από την αρχαιότητα περιζήτητο για ξυλουργικές και ξυλογλυπτικές εφαρμογές. Αυτή ακριβώς η ομορφιά του ξύλου αλλά και η βραδύτητα ανάπτυξής του αποτέλεσαν τις κύριες αιτίες της σταδιακής καταστροφής και της σημερινής του σπανιότητας. Σήμερα απ' αυτό το περήφανο δένδρο δεν υπάρχουν παρά μόνο λίγα φτωχά

Πανευτυχής ο Γιάννης φωτογραφίζει ηεπομέρειες του Ιτάμου. Το θρυηικό αυτό δέντρο ανήκει στην τάξη των ταξωδών των κωνοφόρων (*Taxus baccata*). Η επιστημονική του ονομασία είναι Τάξος ο ραγώδης, στην Εηηάδα όμως είναι γνωστό και ως ήμερο έηλατο ή δέντρο του θανάτου, εξαιτίας της μεγάλης τοξικότητας των τρυφερών βηαστών, των φύηηων και του σπέρματος του καρπού του. Η τοξικότητα αυτή οφείηεται στην εξαιρετικά δηηητηριώδη ουσία ταξίνη, που σε κάποιες μεγαηύτερες δόσεις είναι θανατηφόρα για τα ζώα. Τα φύηηα του ιτάμου είναι επίεδα βεηηνοειδή, με χρώμα βαθυπράσινο στην επάνω επιφάνεια και ανοικτοπράσινο στην κάτω, ο καρπός είναι κυπεηηοειδής με κόκκινο χρώμα και σκληρό σπέρμα. Η εκπηηκτικότερη όμως ιδιότητα του ιτάμου είναι η μακροβιότητα του, που μπορεί να φθάσει τα 2,000-3,000 χρόνια.

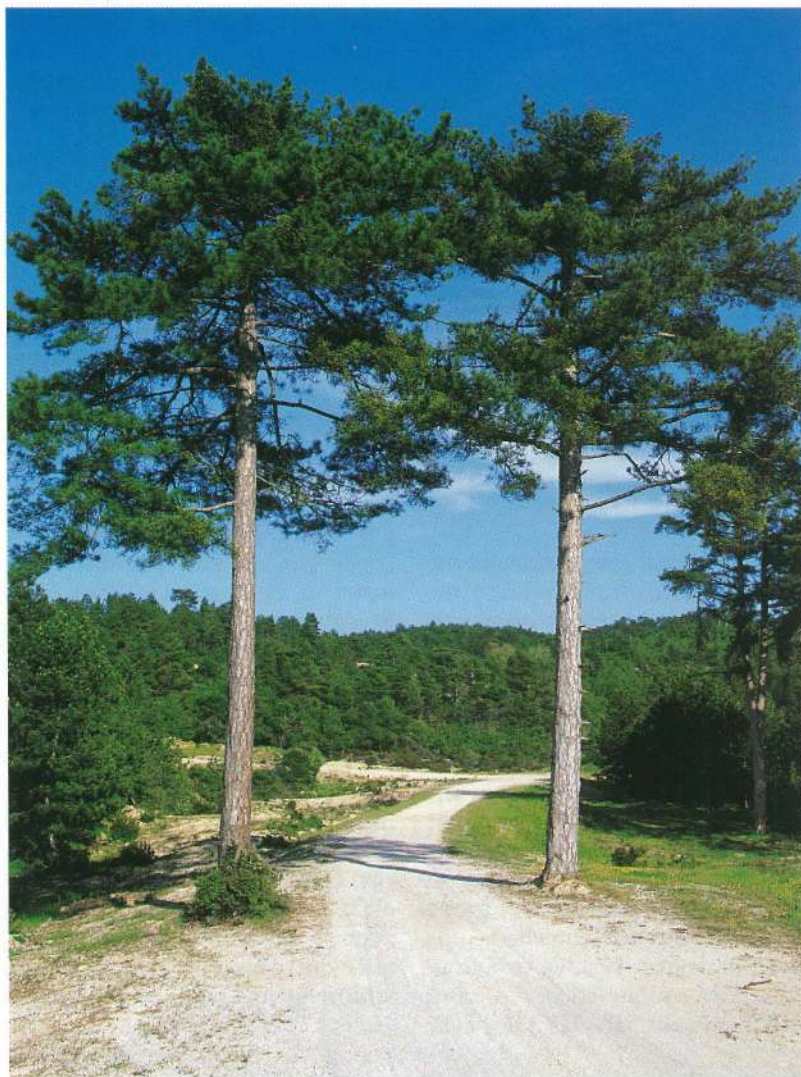
Κηαδί και καρπός του Ίταμου.

απομεινάρια. Και να σκεφθεί κανείς, ότι η μακροβιότητα αυτού του δένδρου είναι συγκλονιστική, αφού η ηλικία του μπορεί να φτάσει τα 2.000-3.000 χρόνια.

Ένα πεντακάθαρο ρεματάκι κόβει κάθετα τον δασικό δρόμο και λίγα μέτρα παρακάτω σχηματίζει δύο μικρούς καταρράκτες και μια κρυστάλλινη λιμνούλα ανάμεσα σε ομαλούς, με λεία επιφάνεια βράχους. Με μια εσωτερική παρόρριση σκύβω και πίνω. Θαυμάσιο νερό, μοιάζει να συνενώνει στη γεύση του, την αγνότητα της υπόγειας αλλά και επιφανειακής του διαδρομής, ανάμεσα από τα πετρώματα και τις ρεματιές του Ίταμου.

Στα δεξιά του δρόμου μια πινακίδα σηματοδοτεί την πορεία προς την κορυφή του Προφητηλία με το ομώνυμο εκκλησάκι. Ο δρόμος είναι στενός, με απότομη κλίση και βαθειές χαραδρώσεις εξαιτίας των βροχοπτώσεων, η πρόσβαση σ' αυτόν μοιάζει να είναι δυνατή μόνον με ειδικό όχημα. Αναβάλλουμε για άλλη φορά αυτή τη διαδρομή και συνεχίζουμε στο βασικό οδικό δίκτυο του Δασαρχείου, με στόχο να φτάσουμε στην κορυφή με το πυροφυλάκιο. Μερικές εκατοντάδες μέτρα αργότερα ο δρόμος διχάζεται, η κατεύθυνση προς τα

φωτ. Θ. Μπασιγουρούτσις

Δεν ξέρω πόσο δόκιμος είναι ο όρος και πόσο ευτυχής η πατρότητα της ονομασίας, μπροστά στα μάτια μας όμως, τα δύο πανέμορφα και ισουψηά πεύκα, ορθώνονται σαν μια πραγματική "Πύλη του Ίταμου".

δεξιά οδηγεί στο Πυροφυλάκιο ενώ προς τ' αριστερά αναγράφει έναν απρόσμενο προορισμό, την Βουρβουρού. Αυτό αρχικά προκαλεί την έκπληξή μας, γιατί δεν περιμέναμε, πως λίγα μόλις χιλιόμετρα δασικού δρόμου μας χωρίζουν απ' την ονειρεμένη αυτή περιοχή της Χαλκιδικής, που απέχει από τον Μαρμαρά πάνω από 60 χιλιόμετρα ασφάλινης διαδρομής.

Σκοπεύοντας ν' ασχοληθούμε αργότερα μ' αυτή την προοπτική συνεχίζουμε προς το

Πυροφυλάκιο. Ξεπερνούμε κάποια τμήματα σχετικά δύσβατου δρόμου και βρισκόμαστε μετά από λίγο σ' ένα υπέροχο λιβάδι. Παχύ γρασίδι, ωραιότατα λυγερόκορμα πεύκα, είν' ένα τοπίο ειρηνικό, που μας προκαλεί να ξεαποστάσουμε στην καταπράσινη αγκαλιά της γης. Μια μεγάλη παρέα, που προφανώς δεν την απασχολεί η εξερεύνηση του Ίταμου, έχει εγκατασταθεί κάτω απ' την παχειά σλιά των πεύκων και έχει επικεντρώσει την προσοχή της στο γύρισμα μιας σούβλας με

Παρατήρηση με τηλεφακό της οροσειράς του Άθω από την κορυφή του Πυροφυλακίου. Σε συνθήκες καλής ορατότητας τα μοναστήρια και οι ακτές της δυτικής πλευράς της χερσονήσου διαγράφονται με μεγάλη ευκρίνεια.

αρνί. Τους χαιρετάμε και απομακρυνόμαστε βιαστικά από τις γαργαλιστικές τσίχνες του οβελία. Τέτοια ώρα είναι προτιμότερη η αγνή ευωδιά των πεύκων, που γεμίζει την ατμόσφαιρα.

Λίγο πιο πάνω σταματάμε. Απομονωμένα απ' το υπόλοιπο δάσος, δύο μοναχικά πεύκα σχηματίζουν με τους ολόδιους κορμούς τους μια καταπληκτική αψίδα. Μέσα απ' αυτή την "Αψίδα του Θριάμβου της Φύσης", ο ταπεινός δασικός χωματόδρομος παίρνει στα μάτια μας τις διαστάσεις λεωφόρου. Δεν θυμάμαι, όσα χρόνια ταξιδεύω στα βουνά, να έχουν συναντήσει τα μάτια μου φυσική σύνθεση μιας τέτοιας δωρικής λιτότητας. Η μόνη ονομασία που αβίαστα έρχεται στο μυαλό μου γι' αυτά τα δύο πεύκα είναι: **"Η ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΙΤΑΜΟΥ"**.

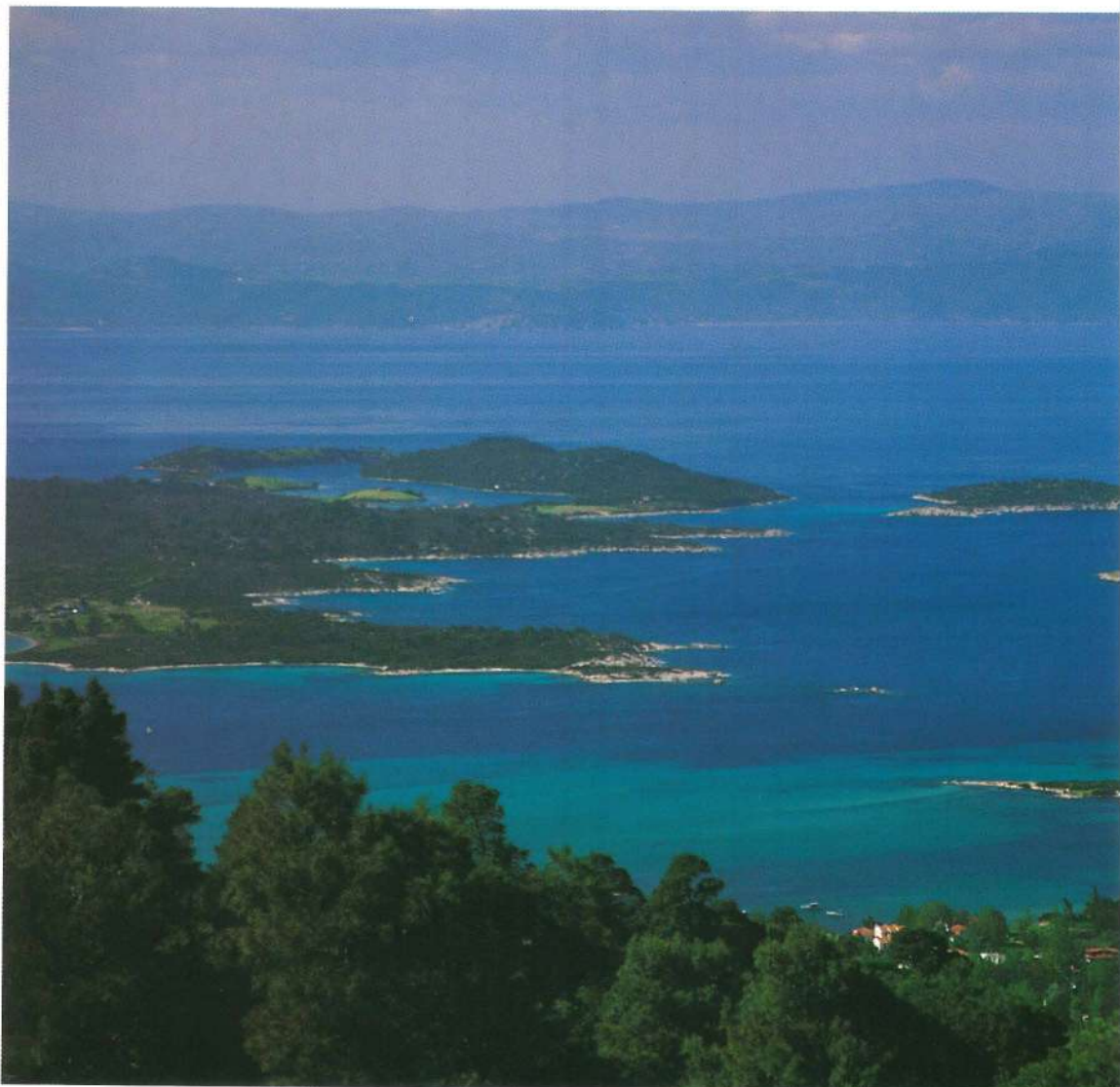
Τη γαλήνη των στιγμών έρχεται να διακόψει ο αναπάντεχος θόρυβος ενός αυτοκινήτου. Θεωρώντας περίπου δεδομένη σ' αυτή την περιοχή τη μοναξιά μας, αρχικά δυσανασχετούμε και περιμένουμε στωϊκά ν' απομακρυνθούν οι παρεισάκτοι. Πολύ γρήγορα όμως παραμερίζουμε αυτή την εγωιστική θεώρηση. Δύο νέες γυναίκες βγαίνουν από το αυτοκίνητο, παρατηρούν για μερικές στιγμές την Πύλη του Ίταμου και ύστερα την φωτογραφίζουν. Μέσα σε δύο λεπτά τα πράγματα εξελίσσονται ραγδαία. Η Κλαίρη και η Σόνια, Χημικός και Φιλολόγος αντίστοιχα, δηλώνουν θαυμάστριες του περιοδικού κι έτσι εξηγείται περίφημα, τόσο η παρουσία τους σ' αυτή την μοναχική περιοχή, όσο και η συμπεριφορά τους απέναντι σ' αυτά τα δύο πεύκα, που

Πάνω από την κορυφή του Πυροφυλακίου ο χαρακτηριστικός ορεινός όγκος του Άθω με μερικά τελευταία χιόνια κυριαρχεί στη γραμμή του ανατολικού ορίζοντα.

κάποιοι άλλοι θα προσπερνούσαν αδιάφοροι. Όλοι μαζί συνεχίζουμε για την κορυφή του Πυροφυλακίου, χωρίς να χαλαρώνουμε ούτε στιγμή τις προσπάθειές μας να εντοπίσουμε κάποιο ίταμο.

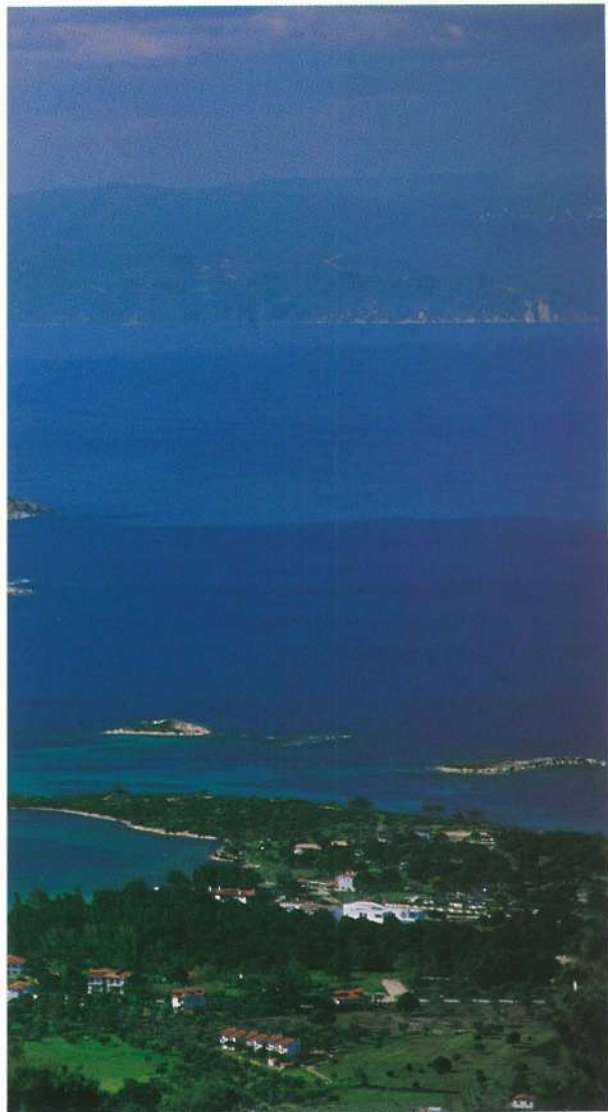
Μερικά χιλιόμετρα πιο πάνω το μεράκι και το ενδιαφέρον του ανθρώπινου παράγοντα αναδεικνύουν την ομορφιά της φύσης. Στη θέση **"Ψαριά"**, γύρω από δύο βρύσες με παγωμένο νερό, το Δασαρχείο έχει δημιουργήσει ένα θαυμάσιο χώρο αναψυχής με ξύλινα τραπέζια, παγκάκια και ψησταριές. Περιπλανιόμαστε για λίγο μέσα στα σκιερά μονοπάτια της γύρω περιοχής και συνεχίζουμε για την κορυφή. Ένα χιλιόμετρο πιο πάνω ο δρόμος διχάζεται, μια πινακίδα δείχνει στα δεξιά την κατεύθυνση προς το Πυροφυλάκιο, ενώ σ' αριστερά δεν υπάρχει καμιά ένδειξη. Πέντε λεπτά αργότερα ξεπερνάμε την τελευταία απότομη ανηφόρα και το οίκημα του παρατηρητηρίου δεσπόζει μπροστά μας. Το ισόγειο είναι κλειδωμένο, μια εξωτερική σκάλα όμως οδηγεί ψηλότερα στην κατ' εξοχήν θέση παρατήρησης. Η θέα από δω πάνω είναι επιβλητική, καλύπτει όλη την δασώδη περιοχή του Ίταμου και στα δυτικά καταλήγει πολύ μακριά, μέχρι τις κορυφογραμμές του Ολύμπου, του Κίτσαβου και του Πηλίου. Η αχλύς του Αιγαίου νοτιότερα μόλις και μετά βίας επιτρέπει να ξεχωρίζει το περίγραμμα των Σποράδων. Η κορυφαία, όμως εικόνα έρχεται από τ' ανατολικά, καθώς το οπτικό μας πεδίο καθλώνει ο συγκλονιστικός όγκος του Άθω. Μένουμε ώρα πολλή απέναντί του, τον φωτογραφίζουμε, παρατηρούμε με τον τηλεφακό τις λεπτομέρειές του. Κάποια τελευταία χιόνια φωλιάζουνε ακόμα στις φοβερές ορθοπλαγιές του, σε λίγες εβδομάδες όμως θα έχει σβήσει κάθε ανάμνηση του χειμώνα. Κανείς δεν αποφασίζει να δώσει πρώτος το σύνθημα της αναχώρησης, η ώρα όμως περνά και υπάρχει ακόμη, οχτώ περίπου χιλιόμετρα χαμηλότερα, μια πινακίδα κι ένας προορισμός, που έχουν εξάψει την περιηγητική μας περιέργεια. Η Βουρβουρού μας περιμένει, αθέατη ακόμα, πίσω απ' τα πυκνά δάση του Ίταμου. Αυτό το δένδρο όμως δεν υπάρχει πουθενά. Αρχίζω ν' αμφισβητώ σοβαρά τόσο

τις γραπτές όσο και τις προφορικές μαρτυρίες, όταν κάποια στιγμή... σταματάω απότομα. Χωρίς να πω κουβέντα σε κανέναν, βγαίνω από το αυτοκίνητο και τρέχω προς ένα συγκεκριμένο σημείο με πυκνή βλάστηση. Ετοιμάζομαι να πανηγυρίσω για την παρατηρητικότητά μου αλλά ο ίταμος που είδα ήταν στην φαντασία μου. Στη θέση του υψώνεται με αφοπλιστική αθωότητα, ένα ζωηρόχρωμο νεαρό πευκάκι. Χαμογελάει η συντροφιά για την μονομανία μου και, απογοητευμένος πιά, εγκαταλείπω κάθε προσπάθεια. Περνάμε την Πύλη του Ίταμου και συνεχίζουμε. Το κέφι της παρέας στο

καταπράσινο λιβάδι βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, απόδειξη τρανή η άδεια σούβλα που, ακουμπάει ακίνητη στον κορμό ενός πεύκου. Για μια ακόμη φορά σταματάω το αυτοκίνητο. -Μήπως είδες κάποιον ίταμο; ακούγεται πίσω μου μια περιπαιχτική φωνή. Κατευθύνομαι σ' έναν από τους άντρες της συντροφιάς και τον ρωτάω. -Ναι, ξέρω έναν ίταμο, μου απαντάει. Είναι κρυμμένος σε μια πυκνή ρεματιά. Βρίσκεις δύο ίσια πεύκα πάνω στο δρόμο, κατηφορίζεις δεξιά έναν χωματόδρομο, πέφτεις μέσα στη ρεματιά, την ανεβαίνεις και στο τέarma βρίσκεις τον ίταμο. Ξέρεις όμως να τον ξεχω-

ρίζεις; Τον ευχαριστώ και επιστρέφω στο αυτοκίνητο.

-Την επόμενη φορά θα σας προσφέρω ένα κλαδί ίταμου, λέω σοβαρά, ανεπηρέαστος από τα γέλια των γυναικών.

Η ανακάλυψη της Βουρβουρούς μέσα από τους αναρίθμητους δασικούς δρόμους και πινακίδες του βουνού εξελίσσεται σε μια πολύωρη περιπέτεια. Ένα μικρό αρχικό λάθος μας επτρέπει από την πορεία μας και μας ρίχνει σε δαιδαλώδεις διαδρομές με απρόβλεπτες εξελίξεις. Άλλες διαδρομές μας οδηγούν σε αδιέξοδα και άλλες σε αδιάβατες από τις βροχοπτώσεις ρεματιές. Πολλές

Κάτω από τις βορειανατολικές πηλιές του Ίταμου απλώνεται το υπερθέαμα των κόλπων και κοιλίσκων της Βουρβουρούς, με τα μικρά νησάκια, τα θαυμάσια πευκοδάση και τα ρηχά, πεντακάθαρα νερά.

φορές υποχρεωνόμαστε σε παλινδρομικές κινήσεις, άλλοτε πάλι βαδίζουμε αρκετή ώρα για να ελέγξουμε το δρόμο. Τα χαμηλά μας αυτοκίνητα είναι ανασταλτικός παράγοντας, με ένα υψηλότερο όχημα δεν θα υπήρχε πρόβλημα. Όλη όμως αυτή η πολύωρη αναζήτηση έχει και τις θετικές της πλευρές, γιατί μας δίνει το προνόμιο ν' αποκτήσουμε μια σφαιρική αντίληψη για την ομορφιά και τις ιδιαιτερότητες του Ίταμου, για την υπέροχη βλάστηση, τις ρεματιές και τις χαράδρες του, για τα αναρίθμητα μελίσινα του. Έρχονται στιγμές που νιώθουμε πολιορκημένοι από χιλιάδες μέλισσες, που ευτυχώς όμως δεν φαίνονται να έχουν καμιά επιθετική διάθεση. Παρεμπιπτόντως μαθαίνουμε, ότι η περιοχή της Νικήτης είναι πρώτη σε παραγωγή μελιού, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη. Για άλλη μια φορά μένω κατάπληκτος για το μέγεθος της άγνοιάς μου. Τόσες δεκαετίες πηγαινοέρχομαι στην Χαλκιδική και ξαφνικά ανακαλύπτω άγνωστες γωνιές της. Αυτή η εκπληκτική χερσόνησος του Βορειοελλαδικού χώρου δεν είναι τελικά μόνον παραλίες ή μια απλή διάσχιση του ορεινού όγκου του Χολομώντα. Είναι και πολλά άλλα σημεία που αγνοεί η συντριπτική πλειοψηφία των επισκεπτών της.

Από ένα ξέφωτο προβάλλει ξαφνικά στα πόδια μας η Βουρβουρού πανέμορφη, πολύπλοκη, γοητευτική. Βγαίνουμε από τα αυτοκίνητα και ξεκουράζουμε για αρκετή ώρα τα μάτια μας σ' αυτό το υπερθέαμα. Ύστερα κατηφορίζουμε αργά από τα υψώματα του Ίταμου και σε λίγη ώρα αποχαιρετούμε την ηρεμία και την απόλυτη μοναξιά του βουνού. Η ασφάλτος και οι εκατοντάδες εκδρομείς που επιστρέφουν στη Θεσσαλονίκη είναι μπροστά μας.

Ο ΊΤΑΜΟΣ. Λίγες μέρες αργότερα επιστρέφουμε στον Παρθενώνα. Τη φορά αυτή με σύντροφο το Γιάννη κι ένα OPEL RECORD, που πολύ δύσκολα κρύβει την ηλικία του. Μπροστά στον ξενώνα της η Κυρά-Βαγγελιώ λιάζεται με τον άντρα της.

-Ωστε ήρθατε τόσα χιλιόμετρα για να βρείτε ίταμο; ρωτάει σε λίγο. Και τι το ιδιαίτερο έχει

φωτ. Θ. Μισογυνοπούλας

Με λίγη φαντασία και αρκετό εικαστικό αισθητήριο, μπορεί ν' αντιληφθεί κανείς τη φόρμα της πρωτόγονης μορφής που σχηματίζεται στον συμπαγή γρανιτένιο βράχο.

για σας αυτό το δέντρο; ρωτάει ο Σάββας.

Από τον Παρθενώνα ο Σάββας, γνωρίζει το βουνό σαν την παλάμη του, ο πατέρας του ο Χρήστος Λειβαδιώτης ήταν ο τελευταίος άνθρωπος που εγκατέλειψε το χωριό.

-Είναι σπάνιο Σάββα, θέλουμε να το βρούμε οπωσδήποτε.

-Στις ρεματιές υπάρχουν μερικά δεντράκια, εγώ όμως θα σας πω πού θα βρείτε τον καλύτερο και μεγαλύτερο.

Τους αποχαιρετάμε και ξεκινάμε.

Φτάνοντας στην "Πύλη του Ίταμου" θυμάμαι την πρώτη μας πληροφορία για την εμφάνιση του δέντρου. Ο στενός χωματόδρομος στα δεξιά είναι κατηφορικός, τον ακολουθούμε για λίγο, ως το σημείο που το OPEL αρνείται να συνεχίσει. Ένα βαθύ ζωηρό ρέμα μας απαγορεύει τη διέλευση. Κλειδώνουμε το αυτοκίνητο και, με τις φωτογραφικές μηχανές στο χέρι, αρχίζουμε ν' ανεβαίνουμε τη ρεματιά. Πεύκα, πλατάνια, κουμαριές, αληθινή ξούγκλα. Μερικά λεπτά αργότερα ο δρόμος διχάζεται. Ο φαρδύτερος ανηφορίζει στα δεξιά, ο πιο δύσβατος συνεχίζει κατά μήκος της ρεματιάς. Βάζουμε μπροστά τη λογική μας και ακολουθούμε τον δεύτερο. Σε λίγη ώρα δεν υφίσταται πιά δρόμος. Οι δυνατές βροχοπτώσεις τον έχουν μεταβάλει σ' ένα τεράστιο χαντάκι. Συνεχίζουμε την ανάβαση ελέγχοντας εξωνυχιστικά κάθε είδος βλάστησης. Λίγο πιο πάνω το υποτυπώδες μονοπάτι εξαφανίζεται, είναι φανερό, πως είμαστε σε αδιέξοδο.

-Μήπως πήραμε λάθος δρόμο; ρωτάει ο Γιάννης.

-Όχι φίλε μου, του απαντώ χαμογελώντας. Ο Ίταμος είναι μπροστά μας.

Στη θέα του ξυπνούν οι μοναδικές μνημές από

Ίταμο, τέσσερα χρόνια πριν σε μια δύσβατη χαράδρα των Γρεβενών. Ίδιο σκουρόχρωμο φύλλωμα, ίδιος ερυθρωπός κορμός. Δεν μοιάζει ούτε με πεύκο ούτε με έλατο ή μάλλον είναι κάτι ενδιάμεσο. Μια και μόνη φορά ειν' αρκετή, δεν είναι δυνατόν να τον ξεχάσεις. Τον περιεργαζόμαστε ώρα αρκετή, είναι σε δύσβατο σημείο, ο κορμός του μισοκρυμμένος πίσω από ένα βράχο. Δύσκολα φτάνει το φως στη ρεματιά, τον φωτογραφίζουμε απλά για τις αναμνήσεις μας.

-Πάμε τώρα ν' ανακαλύψουμε τον δεύτερο, λέω στον Γιάννη.

Στη διασταύρωση για το Πυροφυλάκιο παίρνουμε την αριστερή ανώνυμη κατεύθυνση. Γρήγορα το τοπίο γίνεται ειρηνικό, με ομαλές κλίσεις, καταπράσινα λιβάδια, ένα γραφικό αγροτικό απιτάκι και μπροστά του ένα εξωκλήσι. Δεν μοιάζει αυτή η πλευρά του Ίταμου με τις απότομες πλαγιές της Βουρβουρούς. Τα λιβάδια συνεχίζονται ακόμα και στον αυχένα. Τεράστια μοναχικά δέντρα μαύρης πεύκης ορθώνονται επιβλητικά δίπλα στον καλοδιατηρημένο δασικό δρόμο. Είναι αυτά τα υπεραιώνωβια δέντρα που επέζησαν από τη φοβερή πυρκαγιά που κατέκαψε τον Ίταμο στα μέσα της δεκαετίας του '40. Σύμφωνα με μαρτυρία του αρχαιολόγου Ιωακείμ Παπάγγελου, οι κάτοικοι της γύρω περιοχής συνέχιζαν την ξύλευση στο καμένο δάσος μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '50. Το τοπίο αλλάζει και πάλι. Μέσα από ολόσιους κορμούς πεύκων αποκαλύπτεται ο ανατολικός ορίζοντας με τμήματα του ορεινού όγκου του Άθω. Είναι μια άλλη οπτική γωνία του θρυλικού βουνού, συναρπαστική και πρωτόγνωρη. Κάποιοι μοναχικοί βράχοι κινούν την προσοχή μας. Είναι τεράστιοι συμ-

φωτ. © Μπασιγιουράκης

Βράχοι, πεύκα και στο βάθος η κορυφή του Άθω. Η φύση στον Ίταμο ξέρει να στήνει θαυμάσια το σκηνικό της.

παγείς γρανίτες με στρογγυλεμένα σχήμα-τα, μοιάζουν με πελώρια γλυπτά βγαλμένα από το χέρι κάποιου γίγαντα. Εικόνα εξωπραγματική, ποτέ δεν περίμενα να την συναντήσω εδώ πάνω στο βουνό. Κάθε βράχος έχει τη δική του προσωπικότητα, δεν ξέρω ποιών να πρωτοφωτογραφίσω.

Ο δασικός δρόμος συνεχίζει ομαλότατος, ήδη όμως αρχίζει να κατηφορίζει. Είναι φανερό πως καταλήγει στη Σνκιά. Ο Ίταμος κρύβει ακόμα πολλές εκπλήξεις. Θυμάμαι τις οδηγίες του Σάββα, κάπου εδώ πρέπει να συναντήσουμε το μικρό λιβάδι. Τον βλέπουμε ξαφνικά μπροστά μας πίσω από μια στροφή, στην άκρη της δεσπόζουν δύο θαυμάσιοι στρογγυλεμένοι βράχοι. Στη νότια άκρη του μικρού λιβαδιού ορθώνεται ένα μοναχικό δένδρο. Είναι ο **Ίταμος**. Ο κορμός του τεράστιος και ολοστρόγγυλος, προβάλλει ολόισιος πάνω απ' το γρασίδι. Δύο μέτρα πιο πάνω το δένδρο φουντώνει απότομα, αποκτά ένα ελιψοειδές κωνικό σχήμα. Τον πλησιάζουμε αργά, με δέος, η διάμετρος του πρέπει να ξεπερνά τα τρία μέτρα. Δέντρο σπάνιο, επιβλητικό, δεν ξέρω αν παρόμοιο υπάρχει στην Ελλάδα. Το παρελθόν του είναι μακρινό, η ηλικία του απροσδιόριστη, μπορεί να ξεπερνά τα χίλια ή

και χίλια πεντακόσια χρόνια. Είναι ένα αληθινό μνημείο της φύσης, μοναδικό. Πρέπει να μείνει ανέγγιχτο για πάντα.

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Παρθενώνας -Θεσσαλονίκη 125 χιλιόμετρα.
Πυροφυλακείο - Παρθενώνας 12 χιλ. δασικού δρόμου.
27 Δεκεμβρίου Πανηγυρική λειτουργία στην εκκλησία του Αγίου Στεφάνου. 27 Ιουλίου Εορτασμός στον Παρθενώνα της παραδοσιακής πατρογονικής γιορτής του Αγίου Παντελεήμονα με μεγάλο πανηγύρι.

Λειτουργούν δύο Ξενώνες

A της κυρά-Βαγγελιώς όλο το χρόνο. Τηλ. 094/382384

B της Όλγας, την θερινή περίοδο. Τηλ 094/428429
Την θερινή επίσης περίοδο λειτουργεί η παραδοσιακή ταβέρνα Παρθενών του Πώλ Καραπάπα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. "Ο άλλος Παρθενώνας"

Έκδοση του Συλλόγου Νέων κατοίκων Παρθενώνα "Οι νεοπαρθενιώτες". Ν. ΜΑΡΜΑΡΑΣ 1997

2. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ "ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ"

3. "ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ" Ιωακείμ Α' Παπαγγέλου (Μαλλiάρης-Παιδεία, Δ' έκδοση 1989-90)

4. "Η ελληνική χλωρίδα" στον μύθο, στην τέχνη, στη λογοτεχνία. Ελμουτ Μπάουμαν, Β' έκδοση (Ελληνική εταιρία προστασίας της φύσης).

